

Голові спеціалізованої вченої ради з
розгляду та захисту дисертації на здобуття
ступеня доктора філософії
доктору юридичних наук, професору, завідувачу
кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету Університету «КРОК»
Прилипку Сергію Миколайовичу

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Колпакова Валерія Костянтиновича на дисертаційне дослідження Лукашевича Сергія Миколайовича на тему: «Поняття та межі судового розсуду: питання теорії та практики», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дослідження зумовлена низкою вагомих чинників, серед яких – необхідність забезпечення реального, а не декларативного втілення принципу верховенства права у діяльності судової влади, підвищення якості правосуддя та рівня довіри суспільства до судової системи. В умовах ускладнення суспільних відносин, динамічного оновлення законодавства, наявності прогалин і колізій у праві особливого значення набуває саме судовий розсуд як інструмент індивідуалізації правозастосування та досягнення справедливого балансу між формальними приписами закону та його ціннісним змістом. Водночас глобалізаційні процеси, європейська інтеграція України, посилення ролі міжнародних стандартів у сфері прав людини, а також вплив практики Європейського суду з прав людини зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до розуміння судового розсуду, його меж і критеріїв допустимості.

Суттєвого значення набуває і те, що в сучасних умовах реформування судової системи України, а також в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення держави, підвищуються вимоги до обґрунтованості, передбачуваності та справедливості судових рішень. Це, у свою чергу, актуалізує потребу у формуванні цілісної доктрини судового розсуду, яка б

забезпечувала належний баланс між свободою суддівського вибору та необхідністю дотримання принципів правової визначеності, пропорційності та недопущення свавілля, що підтверджує своєчасність і наукову значущість обраної теми.

Дисертація має зв'язок з науковими програмами, планами, темами, зокрема, в її основу покладено наукові результати, отримані автором за результатами участі в науково-дослідній роботі, що виконувалась у рамках наукового дослідження кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» на тему «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації та їх достовірність. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих в дисертації, підтверджується достатньо глибоким вивченням теоретичного базису поставлених у дисертаційному дослідженні завдань. Водночас комплексно досліджено широкий спектр проблем пов'язаних із поняттям та меж судового розсуду, розглянуто питання теорії та практики. За результатами ознайомлення зі змістовним наповненням дисертаційного дослідження та публікаціями автора можна зробити висновок про те, що наукові положення, висновки та пропозиції сформульовані у дисертаційному дослідженні, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності. Використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження обрано відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження.

Аргументованість приведених висновків і пропозицій автора підтверджується наявністю ґрунтовного аналізу значної кількості фундаментальних і наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених. Це надало

можливість дисертанту отримати достовірні та обґрунтовані наукові результати, які доведені до рівня методичних узагальнень і можуть використовуватись при вирішенні практичних завдань у галузі знань «Право».

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними та обґрунтованими. Це підтверджується використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, що базуються на поєднанні діалектичного, аксіологічного, системного, функціонального, герменевтичного, порівняльно-правового та діяльнісного підходів. Для розв'язання поставлених завдань автором використано низку взаємопов'язаних методів дослідження. Діалектичний підхід дозволив розкрити еволюцію наукових уявлень про судовий розсуд, співвіднести його із суміжними категоріями та сформувати цілісне понятійне поле дослідження. Аксіологічний підхід забезпечив можливість дослідити судовий розсуд крізь призму таких правових цінностей, як справедливість, людська гідність, свобода, правова визначеність та верховенство права. Системний підхід дозволив розглянути судовий розсуд як елемент складного механізму здійснення правосуддя, що перебуває у взаємозв'язку з іншими елементами судової діяльності та судової системи загалом.

Емпірична база дослідження представлена широким колом наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, положеннями національного та міжнародного законодавства, рішеннями Конституційного Суду України, Верховного Суду, практикою Європейського суду з прав людини, Суду Європейського Союзу, а також матеріалами судової практики. Значну частку джерельної бази становлять іноземні наукові праці та міжнародні стандарти, що дозволило автору сформулювати науково обґрунтовані висновки, які мають як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку інституту судового розсуду та вдосконалення сучасного правосуддя в Україні.

У роботі здійснено ґрунтовний аналіз судового розсуду як складного правового феномена, що функціонує на перетині правозастосування, судової інтерпретації, судової практики та правотворчості. Автор переконливо

доводить, що судовий розсуд не є проявом свавілля чи довільності, а виступає інструментом забезпечення справедливості, пропорційності, гуманізму та правової визначеності. Особливу увагу приділено дослідженню меж судового розсуду, ролі верховенства права, впливу судового прецеденту, практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, а також значенню морально-етичних якостей судді для ухвалення справедливих і легітимних рішень.

У дисертації обґрунтовано, що судовий розсуд є необхідним елементом сучасного правосуддя, особливо в умовах нормативної невизначеності, прогалин і колізій у законодавстві. Водночас автор переконливо підкреслює необхідність встановлення чітких юридичних, процесуальних і етичних меж його реалізації. Значну увагу приділено впливу європейської інтеграції на розвиток судового розсуду в Україні, гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, імплементації практики ЄСПЛ та забезпеченню єдності судової практики. Усі сформульовані висновки мають належне теоретичне підґрунтя, спираються на значний масив наукових джерел, законодавства та судової практики, що свідчить про високий рівень достовірності й наукової обґрунтованості дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість висновків додатково підтверджується тим, що автор не обмежується констатацією існуючих проблем, а пропонує комплексний підхід до забезпечення єдності судового правозастосування, який включає стабілізацію та кодифікацію законодавства, інституційне посилення ролі Верховного Суду, удосконалення процесуальних механізмів і підвищення рівня правової культури суддів. Це свідчить про високий ступінь наукової виваженості, логічну цілісність дослідження та достатній рівень достовірності сформульованих у дисертації висновків і практичних рекомендацій.

Новизна наукових положень, висновків і пропозицій сформульованих в дисертації. Найбільш суттєві й науково обґрунтовані результати дисертаційного дослідження, що характеризуються науковою новизною та виносяться на захист, полягають у тому, що робота є одним із

перших у вітчизняній юридичній науці комплексних теоретико-доктринальних досліджень судового розсуду, здійснених на основі поєднання парадигмального, гуманістичного, інституційного, функціонально-діяльнісного та аксіологічного підходів із урахуванням європейських стандартів правосуддя та інтеграційних процесів України.

Уперше сформульовано інтегративну концепцію судового розсуду як багатовимірного правового феномену, що виходить за межі традиційного техніко-юридичного розуміння та постає як структурний елемент механізму забезпечення верховенства права, легітимації судових рішень і формування довіри до судової влади.

Обґрунтовано парадигмально-гуманістичну модель судового розсуду, відповідно до якої його зміст, межі та інтенсивність залежать від домінуючої правової парадигми, тоді як гуманістичний підхід надає йому аксіологічного наповнення через орієнтацію на гідність людини, справедливість і права людини. Водночас запропоновано концептуалізацію внутрішнього переконання судді як складного багатовимірного феномену, що формується під впливом правових, морально-етичних і соціальних чинників та визначає якість судового рішення як синтезу юридичної обґрунтованості й моральної легітимності.

Суттєвим науковим результатом є також виокремлення гіпотетичних (доктринальних) меж судового розсуду, зокрема меж між правозастосуванням і прихованою нормотворчістю, тлумаченням права і політичним вибором, захистом прав людини і надмірним судовим активізмом, що мають ключове значення для забезпечення легітимності судової влади в демократичній правовій державі. Запропоновано інтегративний підхід до визначення меж судового розсуду як системи нормативних, аксіологічних, інституційних, функціональних і герменевтичних координат відповідального здійснення суддівської дискреції.

Удосконалено теоретичне визначення судового розсуду як нормативно зумовленого виду правозастосовної діяльності, що реалізується в межах процесуальної форми та передбачає відповідальний вибір між кількома

юридично допустимими варіантами рішення з урахуванням фактичних обставин, цілей правового регулювання та принципів права. Також дістали подальшого розвитку положення щодо співвідношення судового активізму і самообмеження, ролі судового прецеденту в трансформації національної правової системи, а також розуміння судового верховенства як динамічного поліструктурного феномену, що забезпечує баланс між гілками влади та стабільність правопорядку.

Важливим є і подальший розвиток методологічних засад дослідження судового розсуду, зокрема обґрунтування пізнавальної стратегії, що поєднує гуманістичний та парадигмальний контексти, а також положень щодо ролі судового розсуду у застосуванні норм права Європейського Союзу та їх адаптації до національного правового середовища. Сукупність отриманих результатів свідчить про високий рівень теоретичного узагальнення та практичної спрямованості дослідження, що має істотне значення для розвитку юридичної науки, удосконалення правозастосовної діяльності та забезпечення ефективного функціонування принципу верховенства права в Україні.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Аналіз змісту тексту дисертаційного дослідження Лукашевича С. М. свідчить про її ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків.

Дисертаційна робота характеризується послідовною, логічно вивіреною та внутрішньо узгодженою структурою. Побудова розділів і підрозділів, змістовне наповнення роботи, а також виклад основних положень повністю відповідають темі, меті та поставленим завданням дослідження. Висновки до кожного розділу є належно аргументованими, логічно випливають із проведеного аналізу та знайшли своє узагальнення у підсумкових висновках і рекомендаціях.

Структурно-логічна модель дослідження дала змогу автору комплексно розкрити сутність судового розсуду, визначити його функції, межі та

особливості реалізації у сучасній правозастосовній діяльності. Робота містить цілісне теоретичне осмислення судового розсуду як одного з ключових елементів сучасного правосуддя, інструменту забезпечення верховенства права, правової визначеності та ефективного захисту прав людини. Дисертація є завершеним і самостійним науковим дослідженням, у якому комплексно вирішено важливе наукове завдання щодо обґрунтування теоретичних і практичних засад застосування судового розсуду в умовах трансформації правової системи України.

Структура дисертаційного дослідження складається зі вступу і трьох розділів, що включають відповідні підрозділи, а також висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 239 сторінок, з них основного тексту – 178 сторінок, список використаних джерел – 26 сторінок (211 найменувань).

У вступній частині дисертації автор переконливо доводить актуальність дослідження проблематики судового розсуду, окреслює її значення для сучасної юридичної науки та практики здійснення правосуддя. У роботі чітко визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт та предмет, належно охарактеризовано використані методи наукового пізнання. Також автором розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, наведено інформацію про апробацію основних положень та кількість публікацій, у яких відображено результати дослідження.

У першому розділі увагу зосереджено на теоретичних основах судового розсуду. Автор досліджує його природу, ознаки, функції та значення у правовій системі, використовуючи різні наукові підходи та концепції. Значний інтерес становить аналіз еволюції поглядів на судовий розсуд, а також спроба визначити його як складне правове явище, яке поєднує нормативні, ціннісні та моральні аспекти. Важливо, що автор не обмежується виключно формально-юридичним підходом, а приділяє увагу ролі справедливості, внутрішнього переконання судді та гуманістичних засад правосуддя.

Другий розділ присвячено дослідженню практичних і інституційних аспектів реалізації судового розсуду. У ньому проаналізовано вплив судової практики, правових позицій вищих судових інстанцій, а також міжнародних стандартів на формування меж судового розсуду. Автор обґрунтовує, що судовий розсуд є необхідною умовою ефективного правозастосування, особливо в ситуаціях, коли законодавство містить прогалини, колізії або оціночні поняття. Окремо підкреслюється значення практики міжнародних судових установ для забезпечення єдності підходів до здійснення правосуддя.

У третьому розділі розглянуто актуальні проблеми та перспективи розвитку судового розсуду в умовах трансформації правової системи України та її зближення з європейськими правовими стандартами. Автор акцентує увагу на необхідності забезпечення балансу між свободою суддівського вибору та вимогами правової визначеності, передбачуваності та недопущення судового свавілля.

У цілому дисертація Лукашевича С. М. справляє позитивне враження як ґрунтовне та завершене дослідження, яке має як теоретичну, так і практичну цінність. Робота виконана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю, із коректним використанням спеціальної юридичної термінології. Структура дисертації є логічною та впорядкованою, її розділи взаємопов'язані між собою, а наведені висновки та пропозиції безпосередньо впливають із проведеного дослідження та отриманих результатів. Авторські підходи, наукові положення, рекомендації та практичні напрацювання достатньо деталізовані, пройшли апробацію та можуть бути використані у науковій, правотворчій і правозастосовній діяльності. Загалом тема дослідження, його мета, предмет, об'єкт, визначені завдання, положення наукової новизни, сформульовані висновки, а також кількість і зміст наукових публікацій відповідають чинним вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень відповідного наукового рівня.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в

наукових фахових виданнях, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних заходах, що в цілому свідчать про достатній рівень її апробації. Так, основні положення дисертаційного дослідження опубліковані дисертантом самостійно у 11 наукових публікаціях, з них 4 статті опублікованих у наукових фахових виданнях України з права та 7 тезах доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій, круглих столів, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення і впровадження одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у правозастосовній діяльності судів при вирішенні складних правових спорів, пов'язаних із необхідністю застосування дискреційних повноважень. Крім того, результати роботи можуть бути використані при підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на уточнення меж судового розсуду, підвищення рівня правової визначеності та забезпечення єдності судової практики. Важливим є і те, що напрацювання автора можуть слугувати теоретичною основою для підвищення професійної підготовки суддів, формування стандартів обґрунтування судових рішень та удосконалення механізмів реалізації принципу верховенства права в умовах сучасного розвитку правової системи України.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Лукашевича Сергія Миколайовича заслуговує позитивної оцінки. Разом з тим доречно акцентувати увагу на таких зауваженнях або положеннях, що потребують пояснення, додаткового уточнення й аргументації.

1. У дисертаційному дослідженні обґрунтовується необхідність розширення меж судового розсуду як інструменту забезпечення ефективного судового захисту, що загалом відповідає сучасним тенденціям розвитку адміністративного судочинства. Водночас дискусійним видається питання співвідношення такого підходу з принципом розподілу влад, оскільки розширення можливостей суду може об'єктивно наближати його до виконання функцій публічної адміністрації. Автор, з одного боку, справедливо наголошує на обмеженості суду у втручанні в дискреційні повноваження органів влади, однак, з іншого - обґрунтовує необхідність активнішої ролі суду у вирішенні спорів по суті, що створює певну концептуальну напругу в аргументації.

Потребує додаткового наукового осмислення питання про те, чи не призведе запропоноване розширення судового розсуду до явища так званого «судового активізму», а також де саме проходить межа між допустимим судовим контролем за діяльністю органів публічної влади та фактичною підміною їх функцій. Зокрема, доцільним є більш чітке визначення критеріїв, за яких суд може виходити за межі формального контролю законності та переходити до вирішення спору по суті без порушення інституційного балансу між гілками влади, що має важливе значення для забезпечення стабільності правової системи та дотримання принципу верховенства права.

2. До дискусійних положень дисертаційного дослідження слід віднести питання взаємозв'язку судового розсуду і процесуального права. Автор обґрунтовано виходить із того, що судовий розсуд і процесуальна форма є взаємозалежними категоріями, оскільки саме процесуальні норми визначають рамки реалізації дискреційних повноважень суду. Водночас зазначене положення потребує подальшого поглиблення, зокрема у частині більш чіткого розкриття механізмів впливу процесуального права на обсяг і характер судового розсуду, а також визначення меж, у яких процесуальна форма може як обмежувати, так і розширювати можливості судді у прийнятті рішення. У цьому контексті дискусійним залишається питання про співвідношення процесуальної форми та змістовної справедливості: чи повинна пріоритетною

бути формалізована процедура, чи ж судовий розсуд має орієнтуватися насамперед на досягнення справедливого результату навіть за умов певної гнучкості процесуальних вимог.

3. Особливої уваги заслуговує також положення щодо відсутності єдиного законодавчого визначення судового розсуду та запропоноване автором його доктринальне тлумачення. Безперечно, авторське визначення є науково обґрунтованим і відображає складність та багатовимірність досліджуваного явища. Водночас воно потребує додаткового співвіднесення з існуючими доктринальними підходами у вітчизняній та зарубіжній науці, а також перевірки на універсальність застосування в різних галузях права та видах судочинства. У цьому аспекті дискусійним залишається питання доцільності законодавчого закріплення поняття судового розсуду: чи сприятиме це підвищенню правової визначеності та єдності судової практики, чи, навпаки, надмірна формалізація може обмежити гнучкість і адаптивність судової діяльності, залишивши більш виправданим його існування на рівні правової доктрини.

Проте висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, можуть бути враховані автором у подальшій науковій роботі.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів.

Дисертаційна робота Лукашевича Сергія Миколайовича на тему «Поняття та межі судового розсуду: питання теорії та практики» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе для юридичної науки та правозастосовної практики завдання щодо обґрунтування теоретичних засад і розроблення практичних підходів до визначення сутності, змісту та меж судового розсуду в умовах сучасних трансформацій правової системи.

Дисертаційна робота Лукашевича С. М. відповідає встановленим нормативним вимогам щодо підготовки та атестації здобувачів ступеня доктора

філософії, зокрема положенням, затвердженим постановами Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 та від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). З огляду на актуальність теми, наукову новизну, теоретичну та практичну значущість отриманих результатів, автор дисертації – **Лукашевич Сергій Миколайович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент

**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного та
адміністративного права юридичного факультету
Запорізького національного університету**

Валерій КОЛПАКОВ

Підпис засвідчую:

**Проректор з наукової роботи
Запорізького національного університету,
доктор технічних наук, професор**

Дмитро ЯРИМБАШ

